

Оксана Олександрівна Гаврилюк,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики навчання іноземних мов за професійним спрямуванням Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ “Криворізький національний університет”, м. Кривий Ріг

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ (НА МАТЕРІАЛІ КУРСУ “ІНОЗЕМНА МОВА, ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНА”)

У статті розкриваються складові позааудиторної виховної роботи вищої школи, а також її роль та можливості на шляху формування комунікативної культури студентів.

***Ключові слова:** майбутні педагоги, професійне становлення, позааудиторна робота, комунікативна культура, комунікативне навчання.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний розвиток українського суспільства характеризується демократичними змінами, які позначаються на громадському житті країни. Ці зміни, звичайно, не можуть не впливати і на сферу освіти, одним з основних принципів якої є ідея гуманізації, що націлена на всебічний розвиток особистості людини. Розвиток українського суспільства на засадах загальнолюдських цінностей і національних пріоритетів вимагає розробки нових методологічних підходів професійної освіти, у центрі яких – формування духовності особистості, накопичення культурного потенціалу суспільства.

Незаперечно, що на шляху вдосконалення професійних якостей майбутнього вчителя певну роль має відігравати виховна робота, яка проводиться у вищому педагогічному закладі. Останнім часом у процесі навчання у вищій школі пріоритет віддається, насамперед, аудиторним заняттям: лекціям, семінарським, практичним і лабораторним заняттям, консультаціям. Значення позааудиторних занять, на жаль, недооцінюється. Але

ми повинні зазначити, що виховна роль позааудиторних занять, безсумнівно, є важливою. “Суттєвим завданням виховання є вплив на вихованців у такому напрямку, щоб вони, засвоївши певний досвід, набули таких рис та якостей, які необхідні фахівцеві й які виявили би себе у різноманітних відносинах вихованця з навколишнім світом” [6].

Нові завдання вищої школи змінюють сутність виховного процесу. В основу його змісту повинна бути покладена ідея гуманного підходу до студента, ідея педагогічної взаємодії, співробітництва та співтворчості. Виховний процес повинен будуватись на взаємній активності педагогів і студентів. Взаємна активність виражається в педагогічній взаємодії, що містить у собі “в єдності педагогічний вплив, його активне сприйняття, яке засвоєно об’єктом, активність того, кого виховують, яка виявляється у відповідних уявленнях або опосередкованих впливах на педагога та на самого себе (тобто самовиховання)” [1, с. 74].

Система позааудиторної роботи як цілісне явище складається з компонентів, які взаємообумовлюють один одного, а їхня взаємодія призводить до утворення нових якостей особистості та спрямована на досягнення суспільно значущого результату. Основними складовими компонентами системи позааудиторної роботи вищого навчального закладу, які становлять її структуру, є: загальна мета діяльності (цільова настанова), конкретизовані цілі та завдання позааудиторної роботи в цьому навчальному закладі, основні напрямки та зміст, її виховні функції, способи досягнення мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Розвідки науковців складають міцний фундамент щодо розвитку комунікативної культури майбутніх фахівців. Різні аспекти організації та здійснення процесу навчання іноземних мов в умовах вищих навчальних закладів висвітлено в наукових дослідженнях О. Арделян, І. Задорожньої, І. Костікової, Т. Кисільової, Т. Мінакової, В. Мичковської, А. Панасюк, Г. Славіної, Н. Сури, Л. Тархової, Є. Шульміної, Н. Янкіної. У нагоді щодо вирішення цієї проблеми є зарубіжний

досвід організації навчання іноземних мов, що міститься у працях Л. Андерсона (L. W. Anderson), Дж. Блока (J. H. Block), Б. Блума (B. S. Bloom), А. Гідденса (A. Giddens), В. Долла (W. Doll), Д. Коррігана (D. Corrigan), Дж. Лемке (J. Lemke) та інших дослідників. Власне професійна підготовка студентів – майбутніх учителів – усебічно аналізується в роботах В. Бондаревського, Л. Литвинової, О. Олексюк, Л. Подоляк, З. Равкіна та інших.

Усебічний аналіз процесу навчання іноземної мови у педагогічних університетах та власний багаторічний досвід викладання цієї дисципліни у вищому педагогічному навчальному закладі надає можливість визнати існування суперечності між потребою освітньої галузі у педагогах-спеціалістах, які мають глибокі знання з іноземної мови, та існуючою традиційною практикою викладання іноземних мов у педагогічних університетах.

Мета статті – розкрити шляхи організації позааудиторної виховної роботи з формування комунікативної культури майбутніх учителів (на матеріалі курсу “Іноземна мова, професійно спрямована”).

Виклад основного матеріалу дослідження.

Найважливіший атрибут будь-якої педагогічної системи, один з її основних системоутворюючих компонентів – це її доцільний характер, тобто наявність певної мети. Науково-обґрунтована та вміло організована діяльність студентів у позааудиторний час має на меті різнобічний розвиток особистості, специфіка якого на нинішньому етапі складається в накопиченні молодим поколінням соціального досвіду, спадкування духовного надбання народу, досягнення високого рівня комунікативної культури, формування особистісних рис громадянина своєї держави, розвиток духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової та екологічної культури, розвиток індивідуальних здібностей і талантів молодшої генерації.

За останні роки спостерігається зростання інтересу студентів до вивчення іноземних мов, розуміння ними того, що через мову ми пізнаємо культуру, отримуємо інформацію про спосіб життя людей, історію, мистецтво, науку тієї країни, мову якої вивчаємо. Як результат – більш відповідальне ставлення

студентів до вивчення цього навчального предмету. Проте, на жаль, не лише студенти, але й багато викладачів недооцінюють значення навчальної дисципліни “Іноземна мова, професійно спрямована” у формуванні професійно-етичного потенціалу майбутніх фахівців. На сьогоднішній день далеко не повністю виявлено виховні резерви іноземної мови у професійно-моральному становленні випускників вищої педагогічної школи.

До виховних завдань позааудиторної роботи з іноземної мови належать такі: формування особистості майбутнього кваліфікованого фахівця; формування духовного потенціалу особистості, потреби постійного морального вдосконалення; формування комунікативної культури особистості; досягнення високої культури міжнаціональних відносин; формування морально-естетичних цінностей, опанування норм поведінки; виховання основ естетичної культури, опанування досягнень національної та світової культури.

Одним з основних елементів структури будь-якої системи є її зміст. Зміст виховної роботи вищої школи має визначатися метою людського існування й усвідомленням особистістю того, що власна досконалість і щастя оточуючих є взаємообумовленими [3, с. 74].

Зміст позааудиторної роботи вищого навчального закладу визначається відповідно до мети, завдань та особливостей виховного процесу закладу освіти або конкретної навчальної групи, а також з урахуванням особливостей і перспектив соціально-політичного й економічного розвитку нашої держави.

Аналізуючи різні погляди видатних педагогів щодо змісту позааудиторної роботи вищої школи, ми прийшли до висновку, що для неї важливими є такі вимоги як актуальність, відповідність сучасним тенденціям і перспективам розвитку, вимогам розвитку української державності, культурного та духовного відродження нашого народу, упровадження сучасних та інформаційних технологій і науково-методичних досягнень.

Тому під змістом позааудиторної роботи вищої школи ми розуміємо сукупність ідей, уявлень, фактів, сфер і напрямків, які використовуються у виховному процесі вищого навчального закладу та за допомогою яких

досягаються конкретні цілі і завдання позааудиторної виховної роботи закладу. У більш вузькому сенсі зміст позааудиторної роботи охоплює обсяг просвітницько-емоціонального виховного матеріалу, обмеженого межами конкретної виховної акції [2, с. 12].

Організація позааудиторної діяльності студентів має величезні можливості, які реалізуються через інтегральну сукупність виховних функцій. Опираючись на роботи Ю. Бабанського, Н. Левшиної, В. Полукарова, Г. Щукіної, під виховними функціями позааудиторної роботи вищої школи ми розуміємо процес реалізації виховних можливостей педагогічної діяльності, перетворення їх у результат, спрямований на розвиток вихованців [4, с. 7; 5, с. 69].

Основними функціями позааудиторної виховної роботи вищої школи, на нашу думку, є: інформативно-освітня функція, що сприяє процесу засвоєння, розширення та поглиблення знань, умінь і навичок студентів, їхнього інтелекту; мобілізаційно-регулятивна функція як процес мобілізації та подальшого розвитку емоційних і вольових якостей особистості; аксіологічна функція як процес формування у студентів особистісно значущих цілей, соціально ціннісних якостей, ціннісних орієнтацій, способів поведінки; функція корекції, оскільки позааудиторна діяльність надає можливість коректувати вплив зовнішнього оточення своїми ціннісними нормами, виробленими та прийнятими всіма членами певного учнівського об'єднання; творча функція, що сприяє реалізації і подальшому розвитку творчих можливостей майбутніх учителів; комунікативна функція; компенсаторна функція, що допомагає студентам повірити в себе, задовольнити потребу в досягненні успіху у сфері своєї професійної діяльності, у сфері творчості та спілкування; паралельна функція як спосіб розрядки від напруженої пізнавальної діяльності під час теоретичного навчання.

Позааудиторна робота вищої школи здійснюється різноманітними формами. Під організаційно-педагогічними формами позааудиторної роботи вищої школи, разом з її структурними компонентами такими як мета, зміст,

функції, ми розуміємо види, способи організації студентів і педагогів для спільної діяльності у позааудиторний час, а також конкретні пізнавальні та виховні акції, розраховані на масову або диференційовану студентську аудиторію. Різноманітні форми позааудиторної роботи надають можливість успішно вирішувати завдання вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів і досягати позитивних результатів у формуванні комунікативно-значущих рис та якостей особистості, що відповідають вимогам учительської праці.

Вплив позааудиторної виховної роботи тим сильніше, чим більше різних видів діяльності вона містить, поєднуючи та спонукаючи до роботи кожного студента. Комплекси виховних впливів забезпечують умови, у яких майбутні вчителі шукають нові сполучення відомих педагогічних засобів і способів спілкування, видозмінюють їх стосовно до конкретних ситуацій, апробують ефективність тих чи інших сполучень методів педагогічної роботи.

Організація позааудиторної роботи в тій чи іншій формі надає можливість розгорнутися певному виду діяльності студентів, створити потрібне комунікативне середовище, специфічно розподілити ролі, забезпечити необхідні умови для їхнього професійного зростання.

Комунікативне навчання іноземної мови є умовою організації процесу навчання як моделі спілкування. Тому заняття з іноземної мови мають великі можливості для розвитку міжособистісної взаємодії студентів у спілкуванні, При цьому важливого значення для розвитку комунікативних умінь студентів набуває як матеріал, що використовується в навчально-виховному процесі, так і методи та прийоми роботи з ним.

Сполучення різних форм позааудиторної роботи, які забезпечують комплексні виховні справи, надають можливість цілеспрямовано спланувати виховну роботу педагога на формування тієї чи іншої професійно значущої якості майбутнього фахівця, використати для цієї мети весь наявний набір педагогічних засобів, використовуючи їх так, щоб пізнавальна активність та інтерес студента до цього виду діяльності мали природний характер і сприяли

створенню атмосфери реальної педагогічної діяльності, тієї діяльності, що передбачає постійний пошук правильного з педагогічної і психологічної точки зору рішення завдань навчання та виховання. Тому, на наш погляд саме комплекси виховних впливів у змозі активізувати процес формування і розвитку комунікативної культури майбутнього вчителя, зробити його яскравим, тами, що запам'ятовується, ефективним та показовим, створити необхідні умови для якісного засвоєння професійно значущих знань умінь і навичок спілкування в реально створеному комунікативно-спрямованому середовищі. При цьому використання у виховній практиці комплексних заходів необхідно спрямовувати на те, щоб кожний момент цієї роботи, кожна дія або слово майбутнього педагога було забезпечено педагогічно правильним керівництвом з боку курируючого викладача, який у змозі визначити правильність застосованого педагогічного методу або способу впливу, тобто спрямовувати та контролювати професійну підготовку студента. При цьому доцільним є чергування постійних і тимчасових доручень та обов'язків студентів, групових з факультетськими і загальноінститутськими, індивідуальних з колективними. Розташовувати їх треба згідно зі зростанням ступеню труднощів, оскільки виховне значення виконуваних студентами справ перебуває в прямій залежності від вибору завдання з урахуванням інтересів, схильностей виконавців і рівня їхнього досвіду організаторської роботи.

Отже, педагогічно грамотно та раціонально організована позааудиторна робота в студентських групах буде сприяти перетворенню кожного її активного учасника з об'єкта в суб'єкт комунікативного процесу, творчої взаємодії викладача і студента. Розмаїтість позааудиторних форм виховної роботи забезпечує ситуації суб'єкт-суб'єктивної взаємодії, де відбувається збагачення спілкування через світ почуттів та думок своїх однокурсників і куратора. Моделювання виховного процесу як співучасників творчої комунікативної діяльності, активного пізнання та спілкування надає особистісного змісту студентському життю.

Тому ми дійшли висновку, що сприяння й взаємодія в різних формах позааудиторної роботи є найважливішими чинниками формування комунікативної культури майбутніх педагогів. Виховний процес повинен забезпечити умови, які надади б змогу кожному студентові реалізувати свої комунікативні здібності, активність і самостійність у судженнях і діях, випробувати радість від спілкування.

Висновки. Систематична позааудиторна виховна робота з формування комунікативної культури, активізація участі кожного студента допоможе успішно вирішувати такі завдання професійного виховання як поглиблення інтересу до обраної професії вчителя, розширення педагогічного кругозору, формування професійно-педагогічних поглядів і переконань, удосконалення комунікативних умінь і навичок, навичок самостійної роботи, що забезпечить кожному випускникові вищого педагогічного закладу активну професійну педагогічну позицію.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у розробленні шляхів удосконалення комунікативних умінь і навичок, навичок самостійної роботи майбутніх фахівців у процесі вивчення іноземних мов в умовах вищого навчального закладу.

Список використаної літератури

1. Бабанский, Ю. К. Педагогика / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1993. – 235 с.
2. Зміст та організаційно-педагогічні форми позаурочної виховної роботи у навчальних закладах профтехосвіти : методичні рекомендації / укл. В. С. Петрович. – К. : ІСДО, 1995. – 64 с.
3. Кондрашова, Л. В. Превентивная педагогика : учебное пособие / Л. В. Кондрашова. – Кривой Рог : КГПУ, 2004. – 304 с.
4. Левшина, Н. Д. Познавательная деятельность старшеклассников во внеурочное время и ее воспитательные функции : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.01 “Общая педагогика и история педагогики” / Н. Д. Левшина ; Ин-т молодежи. – М., 1991. – 23 с.

5. Полукаров, В. В. Клубная деятельность в воспитательной системе школы / В. В. Полукаров // Воспитательная система массовой школы: Проблемы гуманизации : сб. науч. тр. / под ред. Л. И. Новиковой. – М. : Изд-во НИИТиИП, 1992. – С. 64–74.

6. Штокман, И. Г. Вузовская лекция. Практические советы по методике преподавания учебного материала / И. Г. Штокман. – К. : Вища шк., 1981. – С. 26.

Рецензент: кандидат педагогічних наук, доцент Волкова Н. В.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2013.

Гаврилюк О. А. Организация внеаудиторной воспитательной работы по формированию коммуникативной культуры будущих учителей (на материале курса “Иностранный язык, профессионально направленный”)

В статье раскрываются составляющие части внеаудиторной воспитательной работы высшей школы, а также ее роль и возможности на пути формирования коммуникативной культуры студентов.

Ключевые слова: *будущие педагоги, профессиональное становление, внеаудиторная работа, коммуникативная культура, коммуникативное обучение.*

Havryliuk O. O. Organization of extracurricular educational work aimed towards formation of the communicative culture of future teachers (based on the course “Foreign language for professional purposes”)

The article reveals components of extracurricular educational work within the higher educational establishments and its role and possibilities oriented towards formation of communicative culture of students.

Key words: *future teachers, professional formation, extracurricular work, communicative culture, communicative teaching.*